

Inventari de les cabanes de la comarca de les Garrigues

Josep Preixens i Llevadot

La comarca de les Garrigues la trobem sembrada de construccions de pedra seca, ja siguin cabanes de volta, aljubs, recers etc. Aquest tresor arquitectònic es troba en seriós perill de desaparèixer degut a l'estat de deixadesa en que es troba.

Fèlix Martín pioner de l'estudi d'aquestes construccions i mestre dels que em continuat la seva tasca a la nostra comarca, ens alertà d'aquest perill, en el seu estudi publicat amb el títol de Construccions de pedra seca a la comarca de les Garrigues, on recomanava la confecció d'un inventari que donés una visió global d'aquest patrimoni, punt de partida imprescindible per emprendre altres iniciatives de conservació, estudi i salvament si s'escau.

Compartint plenament aquest punt de vista, vaig decidir tirar endavant aquest inventari, tot recordant el primer record que tinc d'una cabana quan durant la meua infantesa trobant-me al seu interior contemplant embadalit la magnificència de la seva volta, no em podia avindre de com es podien sostenir les pedres sense el suport de cap biga.

Al fer-me gran em sentia compungit cada cop que veia una cabana arraconada en una finca sense que ningú li prestés la més mínima atenció. Per això l'idea d'un inventari em semblà del tot adient.

Inventariar una comarca es una

Escolars plantant lliris al sostre d'una cabana.

feina molt laboriosa i necessita una planificació, per tant havia de conèixer els problemes en que em trobaria ja que s'hi començava no volia deixar la feina a mig fer, també havia de tenir clar quin tipus d'inventari s'havia de fer.

En el nostre cas, conscient que trobaria cabanes a punt d'ensorrar-se de

les quals era bo que quedés material gràfic, vaig dissenyar una fitxa que inclogués fotografies tant de l'exterior com de l'interior, dades de situació i localització com són, el nom del municipi, el de la partida i el del propietari, les medicions pertinents tant interiors com exteriors, ressaltant els detalls que consideréssim d'interès.

Interior d'una cabana.

Com no tenia notícies de cap inventari d'aquestes característiques i desconeixia les dificultats que trobaria en la seva elaboració, vaig decidir que res millor que la pròpia experiència, començaria inventariant una població en aquest cas Juncosa de les Garrigues el poble on vaig néixer i l'experiència aquí adquirida em diria s'hi era plausible continuar la tasca a tota la comarca o no.

Al poble hi viuen uns 600 habitants i el seu terme municipal el segon en extensió de la comarca té 76,58 km², acompanyat del meu pare, bon coneixedor del terme, vam emprendre la tasca, prenent bona nota dels contratemps que anaven sortint. El principal va ser la seva localització, ja que les cabanes al estar tant integrades al seu entorn són difícils de trobar.

Vam inventariar unes 70 cabanes, amb l'experiència adquirida vaig poder planificar l'inventari de tota la comarca.

Factors que vaig tenir presents al planificar l'inventari

En primer lloc necessitaria un bon guia de cada terme a inventariar.

Es aconsellable comptar amb 2 càmeres fotogràfiques provistes d'un gran angular de 20 o 24 mm. Ja que

l'interior de les cabanes es reduït i no hi ha lloc per fotografiar-lo amb condicions, 2 càmeres ens permetrà fer fotografies i diapositives.

Una camera filmadora ens permetrà filmar els exemplars més destacats.

Per saber l'orientació correcta d'una cabana ens farà falta una brúixola.

Si tenim un G.P.S. podrem donar les coordenades exactes de la seva situació.

Un ordinador portàtil ens permetrà elaborar la fitxa al moment. Si no en disposem, als treballs de camp es recomanable utilitzar una còpia de les fitxes per tal de no deixar-nos cap dada.

Un metre de cinta d'uns 20 m d'extensió ens anirà bé, ja que moltes cabanes tenen una longitud de façana de mes de 10 m.

Uns bons prismàtics ens facilitaran la tasca de localitzar les cabanes quan anem sols sense la companyia d'un guia que ens hi porti. Si cerquem les cabanes sols i no coneixem el seu emplaçament, em d'anar en direcció nord, ja que al estar les cabanes en la seva majoria orientades al sud, ens ensopagarem la seva façana de cara, que en molts casos es l'únic que les identifica com una construcció feta per l'home.

En les sortides va bé portar un bastó amb un dels extrems poc gruixut, que

a més d'ajudar-nos a fer el camí, ens permetrà abastar amb la cinta mètrica el sostre de la cabana per prendre la corresponent medició.

També es una bona cosa portar un bon mapa del terme que treballarem per anar marcant la situació de cada cabana.

Si em de fer varies còpies d'una mateixa fotografia, ens sortirà a conte repetir la mateixa fotografia in situ ja que ens estalviarem la feina de triar el negatiu portar-los a la tenda i recollir les fotografies amb el perill de que ens n'hi perdin algun com m'ha passat en més d'una ocasió.

Un cop vaig tenir la certesa que tindria molta més feina del que pensava en un principi i que les despeses serien quantioses, vaig decidir crear la col·laboració del Consell Comarcal, a canvi l'inventari quedaria dipositat a la seva seu, el Consell s'hi va avenir i a través d'ell vam aconseguir ajuda del CIRIT.

També vaig contactar amb Felix Martín estudiós d'aquestes construccions, que a més d'encoratjar-me a tirar endavant l'inventari en va oferir una impagable col·laboració.

La comarca de les Garrigues està constituïda per 24 poblacions amb una extensió de 799,71 km², d'orografia molt accidentada que dificulta la localització d'aquestes construccions tant integrades al seu entorn, també vam treballar la part garriguenca del Segrià.

Ja contant amb el suport del Consell Comarcal, el primer pas va ser enviar una carta a tots els ajuntaments de la comarca, posant-los al corrent de la nostra intenció i demanant-los que ens facilitessin un guia coneixedor del terme municipal, a canvi, deixaríem a l'ajuntament una còpia de les fitxes de les cabanes del municipi. Anar acompanyat d'un guia de la població fa que els pagesos no recelin al veure un desconegut rondant pel camp de cultiu.

La majoria dels ajuntaments van col·laborar i en els casos que no fou així, vam contactar directament amb algun particular amant d'aquestes construccions, que ens acompanyava o bé ens marcava la situació de les cabanes en un plànol, per aquests casos utilitzàvem un model escala 1:5000 de l'Institut Cartogràfic de la Generalitat

Balma murada

de Catalunya, molt detallat, però també molt car ja que per abastar un terme municipal sencer necessitem 5 o 6 mapes.

Treballar sobre plànols a la comarca de les Garrigues si no disposem d'un 4x4 com era el nostre cas, es molt difícil, ja que molts camins sols son transitables per als tractors, i les llargues caminades camp a través, saltant marges, suportant les inclemències del temps i carregats amb els estris fotogràfics i de medicació no ens les traurà ningú, per això em d'anar carregats sols amb el material imprescindible.

Quan per un mitjà o un altre acabàvem l'inventari d'una població, es mirava de fer-hi una exposició fotogràfica de les cabanes inventariades al seu terme, si algun veí no trobava la seva entre les exposades, ens ho feia saber i d'aquesta manera localitzàvem aquelles que per un motiu o un altre ens havien passat per alt. També

Es van fer xerrades i passis de diapositives per tal de sensibilitzar la gent de la necessitat de preservar aquest patrimoni.

De les exposicions fotogràfiques ens vam reservar les fotografies dels diferents estils i dels exemplars més

destacats de la comarca (unes 200 fotografies tamany 20x30) que resten a la disposició de qui tingui interès en exposar-les.

En aquest moment l'inventari consta de més de 1.000 fitxes, s'han fet prop de 6.000 fotografies i unes 3.000 diapositives, em utilitzat 165 rodets fotogràfics, uns 150 paquets de piles per al flash de les cameres fotogràfiques, benzina pel cotxe que amb cinc anys de vida el vaig haver de canviar atrotinat de fer-lo circular per camins intransitables, i em perdut el conte de les hores emprades robades a la convivència familiar, em de dir que econòmicament em recuperat mitjançant subvencions un de cada deu euros gastats. En contrapartida queda el goig del treball fet i el conèixer tots els racons de la nostra comarca.

El cost d'un inventari d'aquesta envergadura àuria d'assolir-lo íntegrament l'administració ja que es l'encarregada de vetllar per tot el patrimoni del nostre país.

En l'inventari ens vam centrar en les cabanes, però també i vam incloure els aljubs i les balmes murades que vam considerar d'interès.

A la comarca de les garrigues vam

trobar cabanes amb 8 estils diferents de coberta, predominant les de volta de canó amb un 80,73 % del total.

Volta de canó	80,73 %
Volta apuntada	7,86 %
Volta plana	1,90 %
Coberta de falsa cúpula	2,41 %
Coberta per eliminació d'angles	2,21 %
Coberta de floses	3,46 %
Coberta d'arc i floses	0,13 %
Coberta amb jàsseres i floses	0,13 %
* Altres	1,52 %

* Cabanes que al trobar-les tancades no vam poder identificar el seu tipus de coberta.

L'inventari el vam iniciar l'any 1995 i no el donem per tancat ja que continuen apareixent nous exemplars no catalogats.

La cabana més gran que vam trobar a les Garrigues amb coberta de volta de canó, i 57,13 m² la vam localitzar al terme de Granyena, a la comarca del Segrià vam trobar un exemplar també cobert amb volta de canó de 200 m² de superfície interior.

Cabana amb coberta de falsa cúpula.

**CABANA
VOLTA DE**

Data: ___/___/___ Fitxa núm. ____

LOCALITZACIÓ

Terme municipal: _____

Parlida: _____

Propietari: _____

ORIENTACIÓ

MEDICIONS INTERIORS

Amplada: _____	Alçada façana: _____
Longada: _____	Llargada façana: _____
Alçada inc. volta: _____	Estat de Conservació: _____
Alçada central: _____	Data de Construcció: _____
Superfície interior: _____	Diàmetre interior: _____
Porta: _____	Coordenades: _____
Mesuradora: _____	nom de qui: _____

DADES ESTRUCTURALS

OBSERVACIONS

Exemple de fitxa.

A la comarca vam catalogar 181 cabanes datades, la més antiga data de l'any 1738.

El Vilosell es el poble de les Garrigues amb més densitat de cabanes, en troben 4,58 per km².

Les Borges Blanques es el poble amb més quantitat de cabanes, en vam trobar 144 exemplars.

Al terme de Puigròs sols en vam trobar una de cabana. La cabana tipus de la comarca de les Garrigues estaria coberta amb volta de canó i donaria una superfície interior de 21 m².

En les conferències i exposicions vam poder constatar el gran desconeixement que els joves de la comarca tenien d'aquestes construccions, i com que el dia de demà seran ells els que hauran de vetllar per que no es perdi aquest patrimoni, i sols s'estima allò que es coneix, vam plantejar al Consell Comarcal de fer xerrades als alumnes dels diferents col·legis de la comarca, per tal de concienciar-los de la necessitat de preservar aquest patrimoni.

El Consell amb la col·laboració del Centre de Recursos Pedagògics de les Garrigues, va tirar endavant el projecte, es van fer xerrades als alumnes de cinquè i sisè de EGB i primer i segon d'ESO, fent-los treballar el tema mitjançant unes fitxes que havien d'omplir, portant-los a continuació per mitjà de visites guiades a veure aquestes construccions al camp, on prengueren les medicions pertinents d'una cabana i plantaren lliris a la terra del sostre per tal de compactar-la com es feia quan les cabanes estaven en us.

En aquest sentit podríem considerar la comarca de les Garrigues capdavantera, però la feina a fer encara es molta, i l'administració juntament amb els particulars em de lluitar per tal que en als nostres camps torni a lluir com cal la seva construcció més emblemàtica.

Josep Preixens i Llevadot
Amics de l'Arquitectura Popular

